

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד אחת
לנבחנים המשלימים ל-5 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
עליך לענות על אחד מהם (סך הכול – 100 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

בבחינה שני חלקים: חלק א – סיפור שלא נלמד, וחלק ב – שירים שלא נלמדו.
ענה רק על חלק אחד (על חלק א או על חלק ב). בחלק שבחרת ענה על כל השאלות.

חלק א – סיפור שלא נלמד

לפניך הסיפור "הסבלים", מאת אביגדור דגן. קרא את הסיפור, וענה על חמש השאלות 1-5 שאחריו
לפי ההוראות (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

הסבלים / אביגדור דגן

ממול לקיוסק בפנינת הרחוב המוביל לשער יפו – אותו הקיוסק שבו אני קונה את העיתון ולידו
אני נפגש עם השכנים שלי לשיחה בטלה – יושבים תמיד אותם סבלים על המדרגות העולות
למשרד של חברת-תובלה. מוצאם מקורדיסטאן או מסאלוניקי, ורק אחד מהם, ענק בעל זקן
אדום, בא, כך נודע לי, מאי-שם באוקראינה. הענק שותק כמו סלע. הוא מחייך תמיד כמו הירח
המלא לעבר כל המתרחש סביבו. זרועותיו כמו שני מנופים, וכוחו רב משל כל חבריו גם יחד.
5 כמעט שאינו פולט מלה מפיו. ואילו האחרים [...] לעולם שיחתם איננה נפסקת. הם תונים סיפורים
לאין קץ, מערימים בדיה על בדיה, צוחקים עד שכל גופם מתעקם [...] והענק האדמוני מגחך
כהרגלו כמו הירח המלא.

[...] משלוחים מסוימים מבצעים הסבלים בכוחות עצמם בעזרת עגלות-גרר; וכאשר היעד הוא
קרוב והמשא אינו כבד במיוחד, נוטלים הם אותו וצועדים ברגל. איש איש נוהג במשא בסגנונו
10 שלו, בדרך הנראית בעיניו נוחה יותר. האחד סומך על זרועותיו החזקות, השני על כתפיו הרחבות
והשלישי מניח את המשא על גבו, כמו על שולחן, ומרחוק נדמה לך שארגז גדול חוצה בעצמו
את הרחוב. רק מישקה, הענק בעל הזקן האדום, מניח גם את המשא הכבד ביותר על כתפיו, כמו
רשת ללכידת פרפרים. באשר לאחרים, חושש היית לפעמים שמא יכרעו תחת כובד המשא; ואילו
15 כשמדובר במישקה, חרד היית לארגז, לבל ימעך אותו בכפות-הדוב שלו [...]

דברים שונים מספרים הם זה לזה. סיפורים עתיקים, וכאלה שנדמה שהתרחשו רק אתמול. סיפורים
אמתיים, וסיפורים שהם בדיות מתחילתם ועד סופם. מקצתם מקורם בארצות מוצאם, ואחרים
התרחשו כבר כאן, בעיר הקודש – כפי שהם מכנים את ירושלים [...] בתום הסיפור מהללים הם
במקהלה את המספר. והענק בעל הזקן האדום, שבדרך כלל אינו יושב על המדרגות אלא עומד
20 בצד, נשען אל הקיר, מחייך אליהם מגבוה.

/המשך בעמוד 3/

במרכז טור המדרגות שעליהן יושבים הסבלים, תופש את מקומו עובדיה, גבר כבן חמישים מקורדיסטאן, שחזותו כשל אילן רחב. שערו כבר האפיר כאפר, ואילו גבותיו הסבוכות והעבות עדיין שחורות כפחם, ומאהילות למחצה על עיניים כהות, מבריקות. שלושת בניו, יצחק, ראובן ושבת, וגם שני בני אחיו, עליו השלום, שגדלו בביתו, כולם עובדים כסבלים. בבוקר, כשהם באים לעבודה, ובערב, בדרך לשוב הביתה, צועד תמיד עובדיה בראש, כמפקד המוליך את צבאו לקרב. עובדיה הוא הטוב שבמספרי הסיפורים בקרב הסבלים. אין איש אשר ישווה לו בסיפורי מעשיות. קולו העמוק מהדהד כפעמון. בספרו מעשייה מנמיך הוא את קולו והכול מקשיבים לו כתינוקות מוקסמים. כאשר יסיים את דבריו, והחבורה נקראת לחזור לעבודה, מתרוממים הסבלים לאט לאט, כאילו התעוררו מחלום יפה. אין לדעת אם המומים הם מן השמש, שקרניה הלמו על המדרגות שעליהם ישבו, או שעדיין נפעמים הם ממה שסיפר להם עובדיה.

30 מנחם, הנוהג למסור לי השכם בבוקר את כל החדשות שהתרחשו ברחוב המוביל לשער יפו, סיפר לי יום אחד שעובדיה יזכה בקרוב לנכד נוסף.

[...] היה זה אביב 1967 [...] אי־אפשר היה לדעת מה יֵלֵךְ יום. פתאום נעלמו הגברים הצעירים מן הרחובות. בתי מלאכה נסגרו, והרחוב המוליך לשער יפו היה ריק למחצה. על המדרגות המובילות אל חברת־התובלה נשארו רק ארבעה מכל הסבלים. עובדיה, ששוב לא צעד בראש צבאו; שני גברים מבוגרים, האחד מקורדיסטאן, וחברו מסאלוניקי; והענק בעל הזקן האדום, שלא הבין הרבה מן המתרחש סביבו. לא ידע אם כבר פרצה המלחמה, או שעומדת היא לפרוץ, ואף לא התעניין. כל מה שידע – שהוא סבל. וכאשר אומרים לו להוביל משא לכתובת כל שהיא, חייב הוא לטעון אותו על גבו, לשאת אותו לתעודתו, ולחזור. הוא בהה נכחו, וחיך, כהרגלו. הפעם לא נשאר בטל זמן רב, שהרי גם את המשאיות גייס הצבא. ארבעת הסבלים שנותרו חייבים היו להוביל את המשלוחים בעגלות־הגרר, או על גבותיהם. כל היום נראה מישקה כששני ארגזים על גבו ואחד מתחת לזרועו, כאורח הנחפז לחתונה כשהוא נושא מתנה וזר־פרחים. בשובו היה נשען שוב אל הקיר, בוהה נכחו ומחיך כמו הירח המלא, עד שקראו לו לחזור ולשאת משלוח נוסף. ואז שבר את הדממה שאון החריקה של טור משאיות כבדות שהתגלגל במורד רחוב הנסיכה מרי

45 [...] נעצרה המשאית האחרונה, בגלל נקר, בדיוק בצומת ליד הקיוסק של מנחם. הנהג והחייל שישב לידו, שניהם קפצו מן המכונית כדי להחליף את הגלגל במהירות האפשרית. מיד נתמלא הרחוב בקללות. התברר שהמשאית, שגויסה בחיפזון, לא הייתה מצוידת במגֶפָה*, ובכל הסביבה לא נראתה מכונית אחרת שתוכל לסייע [...]

ברגע זה התקרבו עובדיה ומישקה אדום־הזקן – רק שני אלה נמצאו אז במקום – בצעידה מהירה. במעשה ידיים ולא בלהגי־שפה הראו כיצד צריך לנהוג כאן. עובדיה, גבו אל דופן המשאית, והחיילים – הוא הראה לכל אחד מהם בדיוק את הנקודה שבה חייבים הם לתמוך – התחילו להרים אותה. תוך כדי כך זחל כבר הענק מתחתיה, כיווץ אל גופו את רגליו החסונות כגזעי־עצים, ובכל עוצמת גבו הרחב וכתפיו החסונות דחף כלפי מעלה את המשא שמעליו. רק עכשיו התחילה המשאית הכבדה, שנראתה פתאום קלה יותר, להתרומם ממש. ומישקה, שכרע עכשיו על ברכיו כשהוא נסמך על זרועותיו העצומות, חיך אל סביבותיו, אף שהֶזְעָה ניגרה ממצחו ונספגה בזקנו האדום.

* מגֶפָה – מכשיר להרמת מכוניות.

- אחרי שהגלגל הוחלף – וספק אם מעולם נעשתה המלאכה הזאת במהירות רבה כל כך – נשאר הכול עומדים ותמהים שעה קלה, מרעיפים הודיות ושבחים על שני הסבלים. עובדיה והענק מישקה הסתפקו בכך שיישרו את הגב, שפשפו את כפות ידיהם הנוקשות במכנסיהם, וחזרו לאט למקומותיהם. שם יחכו עד שיצטרכו להם שוב ויקראו להם. 60
- מנחם, שהיה עד ראייה לכל הנעשה, אמר לי באותה שעה: "זה מה שאנחנו כולנו עכשיו. במקצת. סבלים."
- כעבור שישה ימים נסתיימה המלחמה. שוב אפשר היה להתהלך ברחוב שבו אנו גרים. רק עכשיו נודע מי נעדר, וחסרונו של כל אחד צרב כמו פצע פתוח.
- בטור המדרגות מול הקיוסק של מנחם, מקום מושבם הקבוע של הסבלים, נותר חלל ריק, מקומו של יצחק, בנו בכורו של עובדיה. השכם בבוקר, כשהאנשים באו לעבודה, השאירו מרחק מה בינם לבין עובדיה, עד שנדמה היה שגם עכשיו צועד יצחק, אף שאינו נראה לעיניים, מאחורי עובדיה ולפני כל האחרים. באשר לעובדיה עצמו – שערר האפיר עוד יותר, ונדמה שסבך גבותיו צמח ונתעבה – הוא ישב שוב על המדרגות, מרפקיו על ברכיו, וראשו נתמך בשתי ידיו. וכאשר בקשו אותו הסבלים והאיצו בו לספר דבר-מה – לא רק משום שהיה הטוב שבמספרי-המעשיות, אלא גם כדי להסיח את דעתו – הניד בראשו מצד לצד, מימין לשמאל, כרוצה לומר שאין משיחין כאשר נושאים משא, והוא הרי נושא עכשיו את הכבד שבמשאות. כך ישב לו במשך שבועות, עד שיום אחד חזרה השמחה לרחוב המוביל לשער יפו, והרטיבה, כמו טללי-הבוקר, את הקרקע הצחיחה והשיבה אותה לחיים. אותו יום הופיעה פתאום בתו הצעירה של עובדיה בהצטלבות הרחובות. כבר מרחוק נפנפה, נרגשת, בידיה, וכשהתקרבה שמעה כל הסמטה את הבשורה. 70
- "לחווה נולד בן! לחווה נולד בן!", קראה בנשימה נעצרת, וכל כך שמחה היא בספרה לאביה את ההודעה הטובה.
- אז קם עובדיה ממקומו על המדרגות, הזדקף ופקד על בניו:
- "בואו. אנחנו צריכים לשמוח". ולראשונה הופיע שוב חיוך על שפתיו. ידענו כולנו שחווה היא אלמנתו של יצחק. התינוק, שאת לידתו בישרה לאה, הוא בנו של יצחק, ויצחק – אף שאין אנו יכולים לראותו – רוצה שנשתתף בשמחתו.
- לפני שהלך, פנה עובדיה אל הענק בעל הזקן האדום, ואמר: "היום ומחר, מישקה, אתה צריך להסתדר בעצמך. אנחנו מוכרחים לשמוח יחד עם יצחק".
- ומישקה הענק, שכמעט לא שמעו אותו מדבר, מצא הפעם את המילים הנכונות: "בסדר. תלכו. תלכו", אמר לאטו, "והרבה הצלחה. מזל טוב". ואז נתעגלו פניו שבעתיים, ולא דמו עכשיו לירח המלא, אלא לגלגל החמה במועד הקציר, מעל לשדות הבשלים של השפלה.
- כל מי שידעו שחווה ציפתה לילד כשיצחק נפל במלחמה ניגשו בזה אחר זה ללחוץ את ידו של עובדיה, לטפוח על שכמו ולאחל הרבה אושר לרך הנולד ולאמו. החבורה כולה ליוותה את עובדיה ואת בניו עד לתחנה, ושהתה אתם עד שהגיע האוטובוס. 90

ענה על חמש השאלות 1-5.

1. מה הם המאפיינים של חבורת הסבלים המתוארת בסיפור?
הסבר והדגם את דבריך. (22 נקודות)
2. בתחילת הסיפור מישקה מאופיין כך: הענק שותק כמו סלע. הוא מחייך תמיד כמו הירח המלא לעבר כל המתרחש סביבו. (שורות 4-5)
ובסיום הסיפור הוא מאופיין כך: ואז נתעגלו פניו שבעתיים, ולא דמו עכשיו לירח המלא, אלא לגלגל החמה במועד הקציר, מעל לשדות הבשלים של השפלה. (שורות 86-87)
על פי כל אחד מן הציטוטים שלעיל, פרש את הדימויים שמישקה מאופיין באמצעותם, והסבר את השינוי שחל בדמותו בסיום הסיפור. הבא מן הסיפור דוגמה נוספת לשינוי זה.
(23 נקודות)
3. בחר מן הסיפור בשלושה דימויים שעובדיה מאופיין באמצעותם, והסבר מה אפשר ללמוד מהם על דמותו. (20 נקודות)
4. תאר את הדמיון בין עובדיה ובין מישקה ואת ההבדל ביניהם. (20 נקודות)
5. לסבלות בסיפור יש משמעות סמלית.
הסבר מהי משמעות זו. הדגם את דבריך. (15 נקודות).

/המשך בעמוד 6/

חלק ב — שירים שלא נלמדו

לפניך שני שירים:

שיר I — "מתנה" מאת צ'סלב מילוש, ושיר II — "יש המממשים" מאת ויסלבה שימבורסקה.
קרא את שני השירים, וענה על חמש השאלות 6-10 לפי ההוראות.
(מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

שיר I: מאת צ'סלב מילוש

תרגום: דוד ויינפלד

מתנה

יום כה מאושר.
הערפל נמוג מקדם, עבדתי בגן.
יונקי דבש נצמדו אל פרחי יערה.
לא היה דבר על פני האדמה שרציתי לעצמי.
לא הפרתי איש שקדאי היה לקנא בו.
את הרע שהיה שכחתי.

לא בשתי לחשב כי הייתי מה שהנני.
לא חשתי כל מכאובי גוף.
בהזדקפי ראיתי ים כחל ומפרשים.

ענה על שתי השאלות 6-7.

6. הסבר את התרומה של האנפורה בשיר "מתנה" לבניית משמעותו. (20 נקודות)
7. לשורת הסיום בשיר "מתנה" יש משמעות סמלית. הסבר והדגם קביעה זו. (15 נקודות)

שיר II : מאת ויסלבה שימבורסקה

תרגום: דוד ויינפלד

יש המממשים

- בית 1 יש המממשים את החיים בארץ יעיל יותר.
בקרבתם וסביבתם שורר סדר.
יש להם פתרון ותשובה נכונה לכל דבר.
- בית 2 הם מנחשים פתרון עיון מי את מי, מי עם מי,
לשם מה, באיזה אופן.
- בית 3 מטביעים חותמת על אמתות שאין בלתן,
משליכים למגרסה עבודות שאין בהן צורך,
ואנשים לא מכירים אל מתקני מיון שנועדו לקד.
- בית 4 הם חושבים כל עוד כדאי,
אף לא רגע יותר,
כי מעבר לרגע זה אורב הספק.
- בית 5 ובהגיע יום השחרור מן הקיום,
הם עוזבים את העמדה
דרך הדלת שהורו להם.
- בית 6 לעתים אני מקנאה בהם
– למרבה המזל זה חולף.

ענה על שלוש השאלות 8-10.

8. פרש בתים 1-3 בשיר "יש המממשים", והסבר מה מאפיין את אורח החיים של האנשים "המממשים". הדגם את דבריך. (25 נקודות)
9. מהי העמדה של הדוברת בשיר כלפי "המממשים"? הסבר את דבריך, ובסס אותם על בתים 4 ו-6 בשיר. (15 נקודות)
10. אילו הייתה הדוברת בשיר "יש המממשים" קוראת את השיר "מתנה", מה הייתה לדעתך עמדתה כלפי הלך הרוח המתואר בו? נמק את דבריך ובסס אותם על שני השירים. (25 נקודות)

בהצלחה!